

V odgovoru na mojo prvo kritiko 1. knjige ZD je urednik pisal o omenjenih treh pesmih, da jih je prihranil za 2. knjigo »glede na naravo teh verzov« in torej ne zaradi njihove še ne trdno ugotovljene kronologije, kakor sedaj trdi v svoji tretji varianti (in če pri tem še pozabimo na njegovo izjavo, da sem ga na te pesmi opozoril jaz v svoji kritiki). V kako ustrezen cikel 2. knjige ZD jih je uvrstil, pa lahko spoznamo po tem, da jih je namestil v poglavje Dodatek (1893—1914). Dve pesmi iz 1891 sedaj paradirata v poglavju pesmi, katerih nastanek se začne z letom 1893...

So pa še druge stvari, ki kažejo na urednikovo »tenkovestnost«. Ko sem v svojem drugem članku o 1. knjigi ZD prišel s strateško rezervno gradiva, ki bi ga urednik moral poznati, če se že loti urejanja Cankarjevega Zbranega dela, in sem tam naštel vrsto pisateljevih še nezbranih, a že objavljenih tekstov, se sedaj urednik skuša izogniti priznanju, da ima podatke od tam. Na str. 364 pravi takole: »Iz popolnosti gradiva v Dodatku — preveril ga je bibliograf Zbranega dela Jože Munda...« (podčrtal F. D.). Po izjavi Jožeta Munde meni (30. januarja in še 1. februarja 1969) je ta za gornjo trditev izvedel šele, ko je imel 2. knjigo ZD v roki...

V poglavju Dopolnilo k prvi knjigi na str. 400 in ss. urednik sicer v začetku nekajkrat citira moje pripombe v Naših razgledih, nato pa nanje pozabi ter skuša napraviti vtis, da je pri zbiranju gradiva za 2. knjigo ZD na te stvari najprej »pozabil« in se šele sedaj (ko se je o njih informiral iz mojih člankov, seveda!) spet nanje »spomnil«.

Zanimiva je tudi pripomba na str. 411, ki se tiče vira za Cankarjevo pesem Slavina. Ko sem kot prepisovalec Franjinih pesmi — torej jih moram dobro poznati — opomnil urednika, naj ne išče virov za omenjeno pesem v raznih letnikih Doma in sveta in v (že ob izidu) zastareli Štaretovi Občni zgodovini, temveč samo v Weissovi »Weltgeschichte«, iz katere si je Cankar ob pesmi prepisal tisto mesto, ki se tiče Slavine in je v njem natančna vsebina njegove pesmi, je urednik z ogorčenjem to zanikal. Zdaj pa vendarle dopušča, da je Weiss »morebiti vir« za pesem...

Po njegovem je najbrž bilo takole: Potem ko si je Cankar iz Weissa prepisal omenjeno mesto, je brž pustil citat vnevar ter šel gradivo za pesem iskat v stare letnike Doma in sveta, pa še v Štaretovo zgodovino.

Naj mimogrede opozorim še na to, da so tudi drugi zastopniki slovenske Moderne poznali in študirali Weissovo zgodovino (gl. Dragotin Kette, ZD II., str. 140 in opomba na str. 308).

Morda sodi to, o čemer sem spredaj govoril, v drobnarije. Hotel pa sem samo pokazati na določene metode in jih hkrati obsoditi. Gre namreč za metode, ki bi se v naši literarni znanosti ne smele uveljaviti.

France Dobrovoljc
Slovenska knjižnica Ljubljana

TEŽAVE Z UČBENIKI ZA KNJIŽEVNOST NA SREDNJIH ŠOLAH

Pouk književnosti na naših srednjih šolah ima še vedno hudo pomanjkljivost: nimamo še dobrega učbenika za književnost. Imamo sicer slovensko berilo v dveh knjigah, svetovno književnost v dveh debelih knjigah, srbohrvaško v dveh drobnih knjigah — poleg teh se poslužujemo še Janeževega pregleda slovenske književnosti, dveh knjic besedne umetnosti itd., torej najmanj devetih knjig samo za književnost. Iz te grmade moramo učitelji književnosti trudoma izbirati berila, oznake piscev, najnujnejšo literarno teorijo, da postane snov za dijake prebavljiva. V razredu je treba to snov počasi podajati, da si dijaki lahko kaj zapišejo. Nobeden omenjenih učbenikov namreč ne ustreza povsem učnemu načrtu in šolskim zahtevam, in dijaki se v njih nekako izgubijo. Tako smo v težavah predavatelji in dijaki. Ali naj zahtevamo od dijakov snov, kakor jo predavamo ali kakor je v raznih učbenikih? Kako usklajevati sestavke, ki so v vsakem učbeniku razvrščeni po drugačnih načelih? Ali naj dijaki nosijo k vsaki uri slovenščine poleg slovnice še tri, štiri debele knjige književnosti? Ali... Pa pustimo vprašanja in se ustavimo ob sedanjih berilih za slovensko književnost, in sicer ob slabostih teh beril, ki so posebno očitne v prvi knjigi. O dobrih straneh prve knjige je svoj čas že pisal B. Paternu.

Berilo za slovensko književnost, za izbrano slovensko besedo, ki bi tudi po tehnični opremi moralo biti od vseh učbenikov najlepše, je že na pogled grdo. Ze strogi komisij-sko zeleni ovitek, ki se kmalu strga, mora biti dijaku zopr. Papir je tak kakor za šund najslabše vrste. Tiskarsko črnilo se maže, da si je po uporabi učbenika skoraj treba

umiti roke. V prvem delu je še nekaj skromnih podob piscev, v drugem pa so še te nekam poniknile. Tako opremljeno berilo bi bilo opravičljivo za čas vojne stiske (dejansko je med vojno izdano berilo bilo lepše) ali splošnega obubožanja, ne pa za čas našega gospodarskega in kulturnega napredka. Če si privoščimo lepe in drage učbenike za zemljepis, naravoslovje itd., si ga moramo privoščiti za književnost.

Pa še o vsebini! Nikakor ni opravičljivo, da v ponovni izdaji prvega dela še vedno ni ljudskega slovstva, kakor da je ta naš najstarejši kulturni zaklad nekaj nevažnega, manjvrednega, kar naj si vsak predavatelj poišče kjerkoli, če se mu ljubi. Izbor beril iz tiskane književnosti je v primeri s prejšnjimi berili sodobnejši, s poudarkom na estetskih in umetniških kvalitetah, ne šteje več Gradnika na indeksu itd. Toda modernizacija gre tu že preveč v skrajnost in pozablja, da so za prikaz našega književnega razvoja zelo važne tudi zgodovinske značilnosti. Ali naj bo res začetek naše prave književnosti šele tam, kjer je Kidrič končal svojo Zgodovino slovenskega slovstva? Oba vidika morata biti v primernem ravnotežju. Imamo odlomek iz prve slovenske knjige, iz prve igre, ni pa odlomka iz prve slovenske povesti, pri nas najbolj prozne zvrsti, in ne iz prvega romana. Res da so prvi poskusi dostikrat neblogljeni, kakor so neblogljeni in negotovi prvi otroški koraki, vendar so to temeljni kamni, na katerih sloni nadaljnja gradnja naše književnosti. Ob Prešernu in Stritarju precej govorimo o »gromovniški« poeziji Koseskega in dijake vedno zanima, kakšni so pravzaprav ti verzi in »koseskizmi« v njih. Če jim hočem ustreči, moram brskati po starih berilih. Isto je ob Erjavčevih orisih, Mencingerjevi utopiji itd. Na račun teh bi bilo lahko manj tistih Kettejevih, Murnovih in Župančičevih pesmi, ki so si zelo podobne. Zdi se, da si je urednik tu dal duška svojemu konjičku — slovenski moderni — in ji odmeril skoraj polovico knjige, ne vštévši sopotnikov moderne. Res ne vem, kakšen pomen imajo v berilu Jurčičevi žurnalistično površni spisi Crte iz življenja političnega agitatorja, Telečja pečenka (dijaki ob njej cede sline, pa tudi profesor, če je že peta ali šesta šolska ura). Za čas NOV bi bila zanimiva kot dopolnitev tega usodnega razdobja še kaka značilna Balantičeva pesem. Neskladja so tudi v razporeditvi: Župančič je iz vseh razdobj zdužen, Vipotnik pa je kar na tri dobe razcepljen. Moderno imamo v prvi knjigi, njene sopotnike pa tudi v drugi itd.

Moj predlog je ena sama knjiga književnosti, a za vsak razred posebej. Zajemala naj bi literarno zgodovino, domačo in tujo, ki bi jo ponazarjala izbrana berila iz slovenske, srbohrvaške in svetovne književnosti. Berila bi morala biti zares vsestransko pretehtana po umetniških, slovstvenozgodovinskih in drugih vidikih. Vsakemu berilu naj bi sledil dober komentar, opombe, pojasnila iz poetike in metrike, vprašanja, vaje in naloge. Čeprav predavatelj komentira ustno, je tiskan komentar potreben zaradi večje enotnosti, zaradi dijakov, ki si zapomnijo predvsem z branjem, zaradi privatistov itd. Ob besedilih naj bi bilo primerno slikovno gradivo, poleg tega pa še umetniške priloge v črno-beli in barvni tehniki. Papir, oprema in tisk naj bi bili lepi, da bi vzbujali estetsko ugodje, kakor ga npr. francoska berila Lagarde-Michard.

V tak enoten učbenik književnosti bi zbrali res samo najnujnejše in najboljše, da knjiga ne bi bila predebela. Vsak predavatelj bi poleg te osnove lahko dodajal še snov in odlomke po svoji presoji in okusu iz Kondorja, Klasja, Sto romanov, kolikor bi v skopo odmerjenih urah utegnil. Učbenik naj bi bil osnova in temelj za učenje, za popravne, razredne in privatne izpite in za zaključni izpit na srednji šoli.

Take učbenike naj bi sestavil širok krog izkušenih strokovnjakov iz srednjih in visokih šol. Stroški bi bili veliki, vendar se jih ne bi smeli strašiti. Družba bi morala pomagati s podporo, šole pa s podporno knjižico. Če bi delo uspelo in bi bil učbenik zares dober pomočnik dijaku in učitelju, bi lahko veljal z občasnimi dopolnitvami za dolgo razdobje. Vsak dijak naj bi ga z ljubeznijo jemal v roke, bila naj bi vir lepote, zanimivih spoznanj in čistih umetniških doživetij, ne pa vojaški pravilnik. Knjige književnosti bi morale ostati dijaku v lepem spominu za vse življenje, kot so nam ostala v najlepšem spominu predvojna berila za nižje razrede srednjih šol — gotovo najlepša in najboljša berila, kar smo jih doslej imeli.

To naj bo samo splošen namig, za katerega uresničitev je 24 let po osvoboditvi vendar že čas. Želim, da bi o teh težavah in o tem predlogu še kdo povedal svoje mnenje in predloge. Mislim pa, da se vsi strinjamo, da morajo našemu vsestranskemu razvoju čim prej slediti tudi učbeniki za književnost na naših srednjih šolah.

Janez Dolenc
Gimnazija Tolmin